

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การบริโภคสุราของคนไทยนั้นมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล โดยมักจะดื่มในเทศกาลและวาระต่างๆ อีกทั้งมีความเชื่อเรื่องการดื่มเพื่อสุขภาพ เช่น ขาดองเหล้า โดยเชื่อว่าสามารถช่วยบำรุงร่างกาย บำรุงโลหิต รักษาอาการปวดเมื่อย ทำให้เจริญอาหาร นอกจากนี้ ยังพบว่าทัศนคติของคนไทยที่มีต่อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นลักษณะที่ส่งเสริมการดื่มโดยไม่รู้ตัว เช่น การวางขวดสุราไว้ในห้องรับแขกตามบ้าน ในงานเลี้ยงสังสรรค์ หรืองานฉลองตามประเพณีต่างๆ โดยเหตุผลในการดื่มของผู้ชายส่วนมาก คือ อยากทดลอง รongลงมา คือ เพื่อนชวน สำหรับเหตุผลของผู้หญิง คือ อยากทดลอง รongลงมา คือ เพื่อเข้าสังคม และดื่มเพื่อสุขภาพ โดยสุราขาวเป็นเครื่องดื่มของคนในเขตชนบท ขณะที่เบียร์และสุราไทยเป็นที่นิยมในกลุ่มผู้ใช้แรงงานอุตสาหกรรม (อุษณีย์ พึ่งปาน, 2549) และพบว่าสถิติการบริโภคสุราขาวและสุรากลั่นชุมชน ของผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเมือง มีจำนวนมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองถึง 7 เท่า (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2547) และมีประชากรที่อายุ 15 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 50.82 ดื่มสุราขาว และสุรากลั่นชุมชน ซึ่งถือเป็นชนิดที่มีการดื่มมากที่สุดในจำนวนชนิดของสุราที่ทำการสำรวจ รongลงมาได้แก่ เบียร์ สุราสียี่ห้อไทย สุราสียี่ห้อต่างประเทศ และไวน์ ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550)

อุตสาหกรรมสุรา มีโครงสร้างเป็นธุรกิจแบบผูกขาด โดยมีกลุ่มผู้ผลิตรายใหญ่ครอบครองส่วนแบ่งตลาด ภายใต้การขอสัมปทานจากภาครัฐ โดยโรงงานสุราแห่งแรกของประเทศไทย คือ โรงงานสุราบางยี่ขัน ซึ่งเดิมเป็นกิจการของเอกชน แต่ได้ตกเป็นสมบัติของรัฐ โดยมีกระทรวงการคลังเป็นเจ้าของตั้งแต่ปี 2457 และต่อมาได้โอนเป็นกรรมสิทธิ์ของกระทรวงอุตสาหกรรมในปี 2485 ซึ่งกลุ่มบริษัทเอกชนผู้รับสัมปทานรายแรก คือ บริษัทสุรามหาคุณ โดยนายเถลิง เหล่าจินดา และนายสหัส มหาคุณ เป็นผู้ได้สิทธิ์สัมปทานผูกขาดในธุรกิจแต่เพียงผู้เดียว ดำเนินกิจการสัมปทาน โดยต้องจ่ายผลตอบแทนให้กับรัฐ จนถึงปี 2522 นอกจากนี้กลุ่มสุรามหาคุณ ยังได้รับสัมปทานของโรงงานสุรากรมสรรพสามิต 32 เขต สามารถผลิตสุราขาว 28 ดิกกรี และสุราสีแบบวิสกี จำกัดขายในเฉพาะเขตของตนเอง ในเวลาต่อมา กลุ่มสุรามหาคุณ ได้ร่วมกับพันธมิตรใหม่ คือ นายเจริญ สิริวัฒนภักดี และกลุ่มธนาคารของตระกูลลำชา และเตชะไพบูลย์ ผลิตสุรา และเสียภาษีแบบเหมาในอัตราประกันรายได้ขั้นต่ำให้แก่รัฐ โดยสิทธิพิเศษสำหรับผู้ได้

สัมปทานในสมัยนั้น คือ การที่รัฐบาลใช้นโยบายปกป้องผู้รับสัมปทานสุรา ซึ่งได้แก่ การจำกัดการ
แข่งขันของผู้ผลิตรายใหม่ โดยการควบคุมปริมาณการผลิต การจัดจำหน่าย การตั้งราคา ตลอดจน
การตั้ง หรือขยายโรงงาน เป็นต้น (เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และคณะ, 2545)

ในปี 2522 เป็นช่วงที่สัมปทานโรงงานสุรารายยี่ขันหมดลง ผู้ได้รับสัมปทานกลุ่มใหม่ คือ
บริษัทสุรามหารายธุร์ โดยนายสุเมธ เตชะไพฑูริย์ ที่ได้แยกตัวจากบริษัทสุรามหาคุณเดิม เนื่องจาก
การขัดผลประโยชน์ทางธุรกิจ ส่วนบริษัทสุรามหาคุณเดิมนั้น ได้ตั้งบริษัทใหม่ในชื่อ บริษัท
สุราทิพย์ ผลิตสุราทรงหยดทอง ได้ประมูลโรงงานสุรากรมสรรพสามิตในปี 2525 และสร้างโรงงาน
ใหม่ขึ้น 12 โรงงาน เพื่อผลิตสุราตระกูลหงษ์ ทำให้ช่วงเวลาดังกล่าว อุตสาหกรรมสุรามีการแข่งขัน
อย่างรุนแรง โดยช่วงปี 2527-2529 ซึ่งเป็นช่วงเศรษฐกิจหดตัว ส่งผลให้บริษัทผู้ผลิตสุราทั้ง 2 ฝ่าย
โดยเฉพาะบริษัทสุราทิพย์ มีผลการดำเนินการขาดทุนอย่างมหาศาล ในปี 2530 กลุ่มผู้ถือหุ้นใน
ธุรกิจธนาคารที่เป็นเจ้าหนี้ เกรงว่าผู้ประกอบการทั้ง 2 กลุ่มจะไม่สามารถชดเชยหนี้ได้ อัน
เนื่องมาจากการแข่งขันอย่างรุนแรงดังกล่าว ประกอบกับนโยบายปกป้องผลประโยชน์ของรัฐ ซึ่ง
อาจจะขาดรายได้จากภาษีสุรา ถ้ากลุ่มผู้ผลิตมีปัญหาด้านการเงิน รัฐบาลจึงมีนโยบายให้ธุรกิจทั้ง 2
กลุ่มรวมตัวกัน โดยมีธนาคารพาณิชย์ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน และรัฐบาลยังเปลี่ยนแปลง
สัญญาให้ผลิต และจำหน่ายสุราได้ทั่วประเทศ ดังนั้นผลของการรวมตัวดังกล่าว ทำให้เกิดกลุ่มผู้รับ
สัมปทานผูกขาดแต่ผู้เดียว

ในปี 2541 นายเจริญ สิริวัฒนภักดี เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ของกลุ่ม โดยถือหุ้นร้อยละ 41.7 ของ
กลุ่มสุราทิพย์ และร้อยละ 52.3 ของกลุ่มสุรามหารายธุร์ ซึ่งเป็นบริษัทในเครือ ภายใต้ชื่อ บริษัท
แสง โสม จำกัด ในปัจจุบัน หลังจากที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัตินโยบายเปิดเสรีการผลิต และการ
ขายสุราหลังปี 2542 และจากประกาศของกระทรวงการคลัง เรื่อง การบริหารงานสุรา พ.ศ. 2543
ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ขอรับใบอนุญาตจัดตั้งโรงงานสุรา ซึ่งมีเงื่อนไขที่ค่อนข้างยาก ต่อผู้ที่
จะเข้ามาเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ เนื่องจากเกณฑ์การจัดตั้งโรงงานสุรากลั่นระบุว่า โรงงานสุรา
กลั่นที่มีกำลังการผลิตแอลกอฮอล์ 28 ดีกรี จะต้องผลิตขั้นต่ำวันละ 90,000 ลิตร โดยต้องมีพื้นที่ไม่
น้อยกว่า 350 ไร่ หากกำลังการผลิตเพิ่มมากขึ้น ก็ต้องเพิ่มพื้นที่ให้ได้สัดส่วนเช่นกัน นอกจากนี้
โรงงานจะต้องใช้วัตถุดิบในประเทศไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 และต้องอยู่ห่างจากแหล่งน้ำชลประทาน
มากกว่า 2 กิโลเมตร ต้องพัฒนามาตรฐานการผลิตให้เป็นสากลภายใน 3 ปี และยังมีเงื่อนไขด้าน
สิ่งแวดล้อมอื่นๆ อีกด้วย ดังนั้น ด้วยกฎเกณฑ์ดังกล่าวจึงไม่เป็นการง่ายนักที่ผู้ประกอบการขนาด
เล็กจะเข้ามาแข่งขันในตลาด จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า ถึงแม้จะมีนโยบายเปิดเสรีอุตสาหกรรมสุรา
ตั้งแต่ปี 2543 แต่กลุ่มแสง โสม ซึ่งมีนายเจริญ เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ ก็ยังคงดำรงธุรกิจผูกขาด โดยมีส่วน
แบ่งตลาดมากกว่าร้อยละ 90 ของมูลค่าตลาดสุราทั้งหมด นอกจากนี้ นโยบายเปิดเสรีสุราได้ถูก

ต่อต้านจากกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ในภูมิภาคต่างๆ จำนวนมาก ที่ผลิตสุราตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากนโยบายดังกล่าวทำให้การผลิต และจำหน่ายสุราของกลุ่มเกษตรกร ที่ทำมาแต่ดั้งเดิมเป็นการละเมิดกฎหมาย โดยถือว่าเป็นสุราเถื่อน และเห็นว่านโยบายดังกล่าวเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มผู้มีเงินทุนจำนวนมากเท่านั้น ภายหลังจากการเปิดเสรีการผลิตสุรากลั่นชุมชนในปี 2546 ได้มีกลุ่มผู้ประกอบการรายใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในตลาดสุราขาวอย่างมาก ทั้งกลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนผู้ประกอบการรายย่อยอื่นๆ ทำให้ปัจจุบัน อุตสาหกรรมสุรา โดยเฉพาะสุราขาว มีกลุ่มผู้ผลิตแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ สุราโรงงาน และสุรากลั่นชุมชน

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย มีประชากรประมาณ 1.67 ล้านคน (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, 2553) แบ่งการปกครองออกเป็น 25 อำเภอ เป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาในระดับสูง มีศักยภาพในการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และการลงทุน มีการพัฒนาเติบโตอย่างรวดเร็ว จนเป็นเมืองใหญ่ อันดับ 2 ของประเทศไทย รองจากกรุงเทพมหานคร ประชากรมีกำลังในการซื้อสูง อีกทั้งยังมีการบริโภคสุราโรงงานและสุรากลั่นชุมชนมากเช่นกัน จะเห็นได้จากจำนวนผู้ประกอบการ และปริมาณการชำระภาษีสุราของพื้นที่เชียงใหม่ ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คือ มีจำนวนผู้ประกอบการ ในปี 2549 ถึง 2554 จำนวน 250 257 257 257 247 และ 310 ราย ตามลำดับ และมีปริมาณการชำระภาษีสุรา ในปี 2549 ถึง 2553 จำนวน 34,820,694.69 บาท 48,034,118.55 บาท 66,529,749.93 บาท 69,232,337.43 บาท และ 66,266,776.30 บาท ตามลำดับ (สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่ เชียงใหม่, 2554)

จากการที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ และเป็นตัวแทนของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งประชากรมีพฤติกรรมในการบริโภคสุราที่แตกต่างไปจากภาคอื่นๆ และเท่าที่ผ่านมา ยังไม่เคยมีการศึกษาเปรียบเทียบ พฤติกรรมการบริโภคสุราโรงงาน กับสุรากลั่นชุมชนมาก่อน ดังนั้นงานวิจัยนี้ จึงสนใจศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการบริโภคสุราโรงงาน กับสุรากลั่นชุมชนของผู้บริโภคในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกซื้อสุราทั้ง 2 ชนิดดังกล่าว โดยมุ่งหวังว่าการศึกษานี้เป็นข้อมูลที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อการปรับกลยุทธ์ทางการผลิต หรือทางการตลาด ของผู้ประกอบการทั้งรายใหญ่และรายย่อย อีกทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานของรัฐในด้านการจัดเก็บภาษีรายได้สุรา การลดปัญหาและผลกระทบของสุราทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพของประชาชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้บริโภค ในการบริโภคสุราโรงงาน กับสุรากลั่นชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบพฤติกรรมกรรมการบริโภค และปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสุราโรงงาน และสุรากลั่นชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่
2. สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวางกลยุทธ์ทางการตลาดของผู้ประกอบการ บริษัท กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน หรือผู้ผลิตรายอื่นๆ ตลอดจนผู้ที่สนใจ
3. เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานของรัฐในด้านการจัดเก็บภาษีรายได้สุรา การลดปัญหา และผลกระทบของสุรา ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพของประชาชน

1.4 นิยามศัพท์

สุราโรงงาน หมายถึง สุรากลั่นชนิดสุราขาวที่ใช้กากน้ำตาลเป็นวัตถุดิบ มีแรงแอลกอฮอล์ตามคุณสมบัติที่กระทรวงการคลังกำหนดไว้ คือ 28 30 35 และ 40 ดีกรี (กระทรวงการคลัง, 2517) ผลิตโดย โรงงานสุรา ซึ่งในการศึกษานี้ คือ บริษัท ธนภัคดี จำกัด ตั้งอยู่เลขที่ 315 หมู่ 4 ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ บริษัทดังกล่าวเป็นผู้ประมุขชื่อ โรงงานสุรา จากกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง และได้รับอนุญาตให้ทำการผลิตสุราขาวและสุราผสม ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์สุราขาวรวม 3 ตราสินค้า ได้แก่ สุราขาวตราวงข้าว สุราขาวตรานิยมไทย และสุราขาวตราแม่วังวารี

สุรากลั่นชุมชน หมายถึง สุรากลั่นชนิดสุราขาวที่ใช้กากน้ำตาล หรือข้าวเหนียวเป็นวัตถุดิบ มีแรงแอลกอฮอล์ตามคุณสมบัติที่กรมสรรพสามิตกำหนดไว้ คือ 28 30 35 และ 40 ดีกรี (กรมสรรพสามิต, 2548) ผลิตโดย กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือผู้ผลิตขนาดเล็ก สถานประกอบการดังกล่าวต้องได้รับใบอนุญาตให้ทำสุราและเสียภาษีสุราอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ผู้บริโภค หมายถึง บุคคลที่บริโภคสุราโรงงานหรือสุรากลั่นชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ซึ่งสุ่มถามจากร้านค้า และร้านขายสุราย่อย ตามอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่